

VU Research Portal

Argument and Narrative

van Gils, L.W.

2009

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

van Gils, L. W. (2009). *Argument and Narrative: A Discourse analysis of ten Ciceronian speeches*. [PhD-Thesis - Research and graduation internal, Vrije Universiteit Amsterdam]. Eigen Beheer.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

SAMENVATTING

(Summary in Dutch)

Een forensische redevoering heeft een duidelijk persuasief doel: de rechter(s) overtuigen van de juistheid of billijkheid van een bepaalde stelling. Om dat doel te kunnen bereiken, biedt de advocaat gewoonlijk een *argumentatie* aan die op onderdelen kan worden aangevallen of geaccepteerd. Maar, zoals een Amerikaans rechter zich recentelijk heeft beklagd, advocaten gebruiken ook vaak *verhalen* in hun pleidooi. En verhalen zijn moeilijker op onderdelen te accepteren of aan te vallen, terwijl ze wel een grote impact kunnen hebben op het eindoordeel. De samenhang van verhalen verschilt van de samenhang van argumentaties. Bovendien lijken de rollen van advocaat en rechter bij een argumentatie functioneel samen te gaan met de rollen van doelgerichte spreker en kritisch oordelende luisteraar van het betoog, terwijl hun narratieve rollen als verteller en luisteraar minder direct gerelateerd zijn aan de context van een rechtzaak. De rol van luisteraar naar een verhaal is in belangrijke mate gevormd door literaire ervaringen. Die literaire ervaringen zorgen ervoor dat de luisteraar gewend is zich in te leven in personages en dat de luisteraar tijdens het verhaal een richting of plot herkent. Bij het herkennen van een plotstructuur hoort een zekere spanning die de aandacht vasthoudt tot de ontknoping. Die ontknoping hoeft geen feiten te betreffen, maar kan ook gaan over de reacties van personages. Met andere woorden, een rechter die naar een verhaal luistert is zich minder bewust van zijn rol als kritische beoordelaar dan wanneer hij naar een argumentatie luistert. Dit gegeven, dat door ervaringsdeskundigen en genre-specialisten wordt onderkend, maakt een onderzoek naar de retorische functie van verhalen in geslaagde forensische redevoeringen relevant.

In deze studie worden de verhalen, *narrationes*, in Cicero's pleidooien bestudeerd. De klassieke redevoering bevat volgens de klassieke richtlijnen naast een inleiding en een afsluiting een behandeling van de feiten (*narratio*, verhaal) en een argumentatie (*argumentatio*). Aan de *narrationes* in Cicero's redevoeringen wordt in commentaren en studies nauwelijks aandacht besteed in vergelijking met de *argumentationes*. De *argumentatio* wordt gewoonlijk gezien als het belangrijkste onderdeel van de redevoering en daarbij is het altijd het meest omvangrijke deel. De *narratio* daarentegen wordt vaak gezien als een opsomming van de relevante feiten, hoewel van een enkele redevoering uit andere bronnen bekend is dat Cicero de rechters opzettelijk heeft misleid met zijn voorstelling van zaken. Waar geen andere gegevens over de zaak bekend zijn dan wat we in Cicero's redevoering kunnen lezen, worden 'feiten' vaak gemakshalve overgenomen uit Cicero's *narratio*.

Daarmee doen we in feite Cicero's retorische technieken tekort. Een ander probleem is de afwezigheid van een standaard *narratio* in veel van Cicero's redevoeringen. Commentaren en studies zijn het in een groot aantal gevallen niet eens over de classificatie van bepaalde tekstpassages als *narratio*. Er worden in elke redevoering wel relevante feiten besproken en ook kennen de meeste redevoeringen narratieve passages, maar in de meeste redevoeringen lijkt Cicero geen narratief feitenrelaas op te nemen tussen de inleiding en de *argumentatio*.

In het bijzonder wordt Cicero's gebruik van de *narratio* als persuasief middel onderzocht. Een discourse-analytische benadering is hiervoor het meest geschikt, omdat daarbij de context van de tekst in verband kan worden gebracht met de gevonden taalfenomenen. Dit onderzoeksgebied wordt ook wel *persuasive-process criticism* genoemd.

Eerst wordt bepaald (in hoofdstuk 2) welke redevoeringen een *narratio* bevatten. Het definiëren van een *narratio* is dan de eerste opgave. Naar aanleiding van klassieke retorische theorieën over de *narratio*, wordt de aanwezigheid van *narrationes* in eerste instantie bepaald op basis van twee soorten kenmerken: 1) expliciete aanwijzingen die een overgang lijken te markeren naar een narratief gedeelte, 2) de inhoud van de passage die relevante feiten moet bevatten. Op die manier zijn tien redevoeringen geselecteerd die een *narratio* van enige omvang lijken te bevatten: *Pro Quinctio*, *Pro Sexto Roscio Amerino*, *In Verrem Actio Prima*, *Pro Caecina*, *Pro Sulla*, *Pro Archia*, *Pro Rabirio Postumo*, *Pro Milone*, *Pro Ligario* en *Pro Rege Deiotaro*. Van die tien redevoeringen blijkt dat de absolute lengte varieert tussen de 400 en 1600 woorden en de relatieve lengte (ten opzichte van de gehele redevoering) tussen de 5% en 20%. Een taalkundige analyse van de coherentiestructuur van de geselecteerde passages bevestigt dat deze passages van de daaropvolgende *argumentationes* verschillen in het gebruik van coherentierelaties. Zo bevatten narratieve passages vooral causale relaties van het type motivatie-actie (volitionele causale relaties), terwijl argumentatieve passages worden gekenmerkt door meer relaties van het type argument-conclusie (epistemische causale relaties). Behalve de frequentie van de relaties blijken de genoemde relaties ook in beide teksttypes dominant wanneer de verbanden tussen grotere delen van de passages worden geanalyseerd.

Voor het onderzoek is het nuttig om de narratieve teksten in eerste instantie terug te brengen tot een chronologisch geordend relaas van feiten, een zogenaamde *fabula*. Een vergelijking van de *fabulae* van de tien geselecteerde *narrationes* brengt parallellen aan het licht over het behandelen van de jeugd van Cicero's cliënt als beginpunt (zoals in de eerste drie *narrationes* en de *Pro Archia*) en de rechtzaak zelf als mogelijk eindpunt (zoals in de eerste vier *narrationes*). Verder blijkt de

chronologische structuur van de narratieve passages in alle gevallen *analepses* (terugkeer in de tijd) te bevatten, soms vanuit het perspectief van een personage. Wat de plot betreft zien we dat Cicero in de meeste *narrationes* zijn tegenstander tot protagonist maakt in plaats van zijn cliënt. Cicero's cliënt of Cicero zelf fungeert dan als antagonist die wordt overvallen door de brutale plannen van de protagonist en zich gedwongen ziet daarop te reageren. In twee redevoeringen (*Arch.*, *Lig.*) is Cicero's cliënt de protagonist met een, uiteraard, heel onschuldig doel.

Dat er geen overeenstemming is over het classificeren van passages als *narratio*, heeft te maken met inhoudelijke en formele kenmerken van sommige problematische passages. Inhoudelijk gezien, moet een *narratio* volgens de definitie relevante feiten behandelen. Of de jeugd van de cliënt bijvoorbeeld relevant genoeg is, is een vraag die op verschillende manieren wordt beantwoord, ook al in de oudheid. Door de *fabulae* van de passages te analyseren is het in elk geval mogelijk op basis van de behandelde feiten een passage al dan niet als relevant te beschouwen. Met het reduceren van de *narratio* tot een *fabula*, valt de vertroebeling weg die vaak optreedt door de narratieve presentatie van de *fabula*, waarbij Cicero zijn narratieve technieken soms zo kiest dat minder relevante zaken op de voorgrond raken. Aan de formele kant is het vooral lastig dat *narrationes* meestal niet louter uit narratieve zinnen bestaan. Op zinsniveau (of lager) kan de verteller het verhaal tijdelijk stopzetten om een commentaar in te lassen of om een conclusie te verbinden aan de gepresenteerde feiten. Het is al vaker aangetoond dat het verhalende teksttype niet monolithisch is, maar meer verhalende passages kan afwisselen met meer argumentatieve passages of zinnen. Het is daarom zinvol om op het niveau van de zin te analyseren of er sprake is van een narratieve zin of een argumentatieve zin, of van een mengvorm. Een nuttig model voor dit type analyse beschrijft een aantal *Discourse Modes* om bepaalde typen narratieve en argumentatieve zinnen van elkaar te onderscheiden. Een *narratio* bevat hoofdzakelijk narratieve zinnen, maar het is met dit model mogelijk om ook het aandeel van niet-narratieve zinnen in een *narratio* te bepalen. Deze aanwezigheid is deels de verklaring voor de meningsverschillen over het al dan niet classificeren van passages als *narratio* en is een belangrijke tussenstap bij het analyseren van de talige en literaire kenmerken van de *narrationes*.

Voordat de resultaten van verder taalkundig onderzoek worden besproken, is het nuttig de juridisch/retorische en historische context van de tien geselecteerde redevoeringen kort te bespreken. Deze context kan namelijk een verklarende factor zijn bij geconstateerde verschillen tussen de geanalyseerde *narrationes*.

In hoofdstuk 3 wordt voor elk van de tien redevoeringen de juridische kern van de aanklacht behandeld. In negen van de tien redevoeringen is Cicero de verdediger en eenmaal is hij de aanklager. In drie gevallen wordt Cicero's cliënt verdacht van moord (*S. Rosc.*, *Mil.*, en *Deiot.*), alhoewel dat eenmaal onder een andere wet wordt behandeld, namelijk de wet voor geweldsdelicten (*Mil.*). Er is nog een aanklacht die onder die wet valt (*Sul.*). Tweemaal gaat het geschil over eigendom (*Quinct.* en *Caec.*) en eenmaal over burgerrechten (*Arch.*). Er is verder een zaak, waarvan onduidelijk is wat precies de aanklacht of de relevante wet is geweest (*Lig.*) en tenslotte is er een cliënt die beschuldigd wordt van corruptie (*Rab. Post.*) en een man die door Cicero wordt aangeklaagd wegens corruptie (*Ver.*). Cicero's belangrijkste stelling en zijn hoofdargumenten worden ook kort besproken. De argumentatie is hiervoor teruggebracht tot een zogenaamd *krinomenon schema*, een analyse van het belangrijkste twistpunt en de hoofdargumenten voor de gekozen stelling, zoals dat door redenaars uit de oudheid kon worden ingevuld ter voorbereiding op het schrijven van hun pleidooi. Door de argumentatie op deze manier terug te brengen tot de kern is het goed zichtbaar dat Cicero vaak het karakter van zijn cliënt als hoofdargument gebruikt en bovendien is duidelijk welk type verdediging hij kiest.

Cicero's politieke loopbaan laat zich opsplitsen in vijf perioden, die worden besproken in hoofdstuk 4: de eerste periode waarin hij als onbekend advocaat het forum betrad, de tweede periode waarin hij naam had gemaakt als redenaar en zijn eerste politieke functies bekleedde, dan de periode van zijn hoogtijdagen waarin hij als consul de hoogste autoriteit had, gevolgd door een politieke nederlaag waarbij hij Rome moest verlaten en hij na ruim een jaar met hulp van invloedrijke vrienden weer terug mocht komen. In de vierde periode, volgend op zijn ballingschap, moest hij zijn autoriteit weer zien te herwinnen en in de laatste periode, ten slotte, heeft Caesar definitief alle politieke macht naar zich toetrokken, waardoor er voor Cicero slechts zoveel ruimte overblijft als hem gegund is door Caesar. In elk van deze vijf perioden vallen twee redevoeringen met een *narratio*. De contextuele verschillen die te maken hebben met de autoriteit van de spreker zijn zo groot, dat het te verwachten valt dat de spreker zich in die verschillende perioden ook op verschillende manieren manifesteert in zijn pleidooi. Andere contextuele verschillen tussen de tien redevoeringen hebben te maken met de aangesproken personen en de locatie.

Met hoofdstuk 5 begint de discourse analyse van de tien redevoeringen. In dit hoofdstuk wordt het noodzakelijke taalkundige begrippenapparaat geïntroduceerd met voorbeelden uit de redevoeringen. De mogelijke relaties tussen de rollen van spreker, adressaat en personage worden uitgebreid besproken alvorens die rollen in de hoofdstukken 6, 7 en 8 afzonderlijk zullen worden belicht. De keuze voor deze drie rollen als kapstok voor de

bespreking van allerlei talige fenomenen heeft twee redenen. In de eerste plaats lijken de functies die spreker, adressaat en personage vervullen in verhalen te verschillen van hun functies in argumentaties. In de tweede plaats zijn er contextuele factoren, zoals besproken in de voorafgaande hoofdstukken, die vooral op het punt van sprekersautoriteit, type adressaat en keuze voor de protagonist interessante variaties vertonen.

Hoofdstuk 6 staat in het teken van de rol van de adressaat. *Narrationes* bevatten relatief weinig directe verwijzingen naar de adressaat, maar toch is op elk moment in de redevoering duidelijk wie de adressaat is. Dat is in alle tien de *narrationes* uitsluitend de rechter. Dat de adressaat nauwelijks wordt betrokken in de *narratio* versterkt het typisch narratieve effect waarbij de luisteraar wordt meegenomen naar een autonome vertelwereld, waarin de context van de spreker en de luisteraar geen rol meer speelt. In *argumentationes*, daarentegen, wordt de adressaat regelmatig op een directe of indirecte manier betrokken in het betoog. Ook zijn er in de *argumentationes* regelmatig *apostrophes* te vinden, passages waarbij de spreker zich afwendt van zijn primaire publiek om zich tot, bijvoorbeeld, zijn tegenstanders te richten. Het is opvallend dat de eerste vier redevoeringen een vergelijkbaar hoog percentage *apostrophe* hebben. Mogelijk wijst dit op een standaard techniek die Cicero in zijn beginperiode toepast, maar het is ook mogelijk dat het belang van competitie met beroemdere advocaten in die begintijd nog een belangrijke rol speelt in zijn publieke voordrachten. Een nauwkeurige analyse van de directe en indirecte verwijzingen naar de adressaat leert dat er significante linguïstische verschillen te vinden zijn tussen passages gericht aan de rechter en passages gericht aan de tegenstander. Aan tegenstanders, bijvoorbeeld, wordt minder vaak gerefereerd met een *vocativus* of een bezittelijk voornaamwoord, maar juist weer vaker met een persoonlijk voornaamwoord in de nominativus en ook als (onuitgedrukt) subject van de zin. Interactionele partikels als *at* en *ergo* worden vaker in passages gericht tot tegenstanders dan gericht tot rechters gevonden. De interactionele partikels *enim* en *vero*, daarentegen, komen juist vaker voor in passages gericht tot de rechters. Vraagzinnen, vooral retorische vragen, zijn tot slot frequenter gericht tot tegenstanders, dit weer in tegenstelling tot imperatieve zinnen.

In hoofdstuk 7 wordt in een eerste onderzoek bekeken in hoeverre Cicero's autoriteit, die gedurende zijn loopbaan sterk wisselt, zijn invulling van de rol van spreker beïnvloedt. Zowel de *argumentationes* als de *narrationes* worden hiervoor geanalyseerd. Uit dit onderzoek blijkt dat Cicero's verwijzingen naar zichzelf inderdaad de curve van zijn politieke succes lijken te volgen. Dat de rol van de spreker, net als die van de adressaat, in *narrationes* veel minder is terug te vinden dan in de *argumentationes* is na hoofdstuk 6 geen verrassing meer. Hoe de spreker als verteller toch kan

kiezen voor een meer nadrukkelijke of juist meer afstandelijke manier van vertellen wordt duidelijk gemaakt aan de hand van een tweede onderzoek, naar vertelstrategieën. De aanwezigheid van deze strategieën wordt voor elke redevoering besproken en, zo mogelijk, gerelateerd aan contextuele informatie.

Uit de hoofdstukken 6 en 7 is gebleken dat zowel de spreker als de adressaat een marginale rol spelen in de *narrationes*, maar dat er binnen die marginale rol wel ruimte is voor variatie die door de context kan worden verklaard. In hoofdstuk 7 zijn ook al een aantal narratieve strategieën aan bod gekomen, waarbij de rol van de spreker bij die strategie centraal stond. In hoofdstuk 8 wordt de persuasieve kracht van de *narratio* verder besproken aan de hand van de belangrijkste *personages*, de protagonist en de antagonist. Personages van een verhaal kunnen door de verteller worden gepresenteerd met de innerlijke en uiterlijke kenmerken die hem van pas komen. Aangezien de personages bij een juridisch pleidooi refereren aan mensen die door een deel van het publiek gekend worden, is de verteller niet totaal vrij in zijn invulling van de personages, maar toch is die vrijheid veel groter dan in het geval van de rollen van spreker en adressaat. Cicero lijkt ook gebruik te maken van die vrijheid, vooral door de keuze van de protagonist en de invulling van de gedachten en woorden van de personages. Met dergelijke ingebedde focalisaties kan Cicero vooroordelen over de personages creëren of wegnemen zonder hier expliciet op in te gaan. Luisteraars van een verhaal vormen tijdens het verhaal verwachtingen over de afloop en stellen hun mening bij over de personages. Dat lijkt een kritisch en persoonlijk proces, maar in feite wordt dit grotendeels gestuurd door de verteller. Cicero maakt structureel verschillende keuzes in de presentatie van tegenstanders en zijn cliënt, wat wijst op een bewust gebruik van de mogelijkheden die een *narratio* biedt.

Samenvattend kunnen we zeggen dat Cicero zijn *narrationes* als retorisch middel bijzonder effectief weet in te zetten. Hij maakt gebruik van de spanning van een plotstructuur en kiest zorgvuldig de protagonist van zijn verhaal. Hij zet ook ingebedde focalisaties heel strategisch in in het overtuigingsproces. Zijn persoonlijke autoriteit lijkt op een subtiele manier invloed te hebben op het soort van narratieve strategieën in zijn verhalen. Ook is Cicero zich zeer bewust van degene die hij aanspreekt en maakt hij daarbij, wat betreft de vorm die hij daarvoor kiest, in elk geval onderscheid tussen rechters en tegenstanders.